

Monilukutaito ja varhainen kielenopetus

Monilukutaito, joka on yksi laaja-alaisista osaamisalueista perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, on laaja käsite. Sillä tarkoitetaan erilaisten monimediaisten tekstien kriittistä tulkitsemista, tuottamista ja arvottamista kielellisesti, kulttuurisesti ja teknologisesti moninaisissa ympäristöissä. Monilukutaito liitetään usein äidinkielen opetukseen, mutta vieraiden kielten opettamista ja oppimista ei ole juurikaan tutkittu monilukutaidon näkökulmasta. Kielenopetuksen varhentamisen myötä ensimmäisen vieraan kielen opetus alkaa jo perusopetuksen ensimmäisellä luokalla samaan aikaan, kun oppilas muutenkin aloittaa sosiaalistumisen koulun monimediaisiin tekstimaailmoihin. Varhainen kielenopetus tarjoaa täten luontevan kontekstin monikielisyssä tekstiympäristöissä toimimiseen. Suomen Akatemian rahoittamassa hankkeessa Monilukutaito varhaista kielenopetusta uudistamassa (MultiELL) Jyväskylän yliopiston tutkijat tarkastelevat varhaista kielenopetusta monilukutaidon näkökulmasta.

ASIASANAT: monilukutaito, varhainen kielenopetus

Kansainvälisellä tutkimuskentällä monilukutaito (*multiliteracies*) nähdään kokonaisuutena, joka laajentaa perinteistä näkemystä luku- ja kirjoitustaidosta. Siihen liittyy laaja tekstikäsite, joka kattaa kirjoitetun tekstin lisäksi äänen, kuvan, liikkeen, eleet, ilmeet sekä tilankäytön. Lisäksi monilukutaitoon liittyy kyky tuottaa ja käyttää näitä multimodaalisia tekstejä sekä ensikielellä että muilla kielillä ja erilaisin teknologisin keinoin kielellisesti ja kulttuurisesti moninaisissa ympäristöissä. Monilukutaitopedagogiikan puolestaan tulisi ottaa huomioon sekä multimodaaliset monikieliset tekstit että oppilaiden erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat, oppimisen tavat ja ne erilaiset ympäristöt, joissa oppiminen tapahtuu (Cope & Kalantzis 2009; The New London Group 1996).

Monilukutaito opetussuunnitelmissa

Monilukutaito on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (myöhemmin OPS) yksi

laaja-alaisen osaamisen osa-alueista, joita tulee sisällyttää opetukseen yli oppiainerajojen (Opetushallitus 2019, 14, 22–23). OPSin osiossa *Monilukutaito* keskitytään ennen kaikkea teksteihin käsitteen laajassa merkityksessä sekä niiden tulkintaan, tuottamiseen ja kriittiseen arviointiin. Myös opetuksen multimodaalisuus korostuu esimerkiksi erilaisten tekstien, musiikin ja monimuotoisen havainnoinnin sekä erilaisten ilmaisukeinojen kautta. Kulttuurinen monilukutaito tulee esille ennen kaikkea kielen ja kulttuuriin liittyvien erityiskysymysten kohdalla.

Monilukutaitoa suomalaisissa opetussuunnitelmissa tarkastellut Pekka Mertala (2018) tuo esille, miten monilukutaito näyttäytyy kansainvälisellä tutkimuskentällä laajempänä käsitteenä kuin suomalaisten opetussuunnitelmien sisällöissä. Lisäksi Mertala (2018, 109) havaitsi, että keskeiset sisällöt ja linjaukset

monilukutaidon osion sisällöstä vaihtelevat, kun vertaillaan varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen, perusopetuksen ja lukio-opetuksen opetussuunnitelman perusteita. Tekstitalaitoja korostetaan kaikissa edellä mainituissa ohjausdokumenteissa, mutta esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2022) korostetaan tämän lisäksi tieto- ja viestintäteknologista osaamista, joka taas ei näyttäyty keskeisenä sisältönä perusopetuksen opetussuunnitelmassa monilukutaidon laaja-alaisen osaamisalueen yhteydessä. Toisaalta Mertala (2018, 109) huomauttaa, että perusopetuksen opetussuunnitelmassa sivutaan monilukutaitoa kulttuurisena kompetenssina.

Vaikka monilukutaito näyttäytyykin opetussuunnitelmien perusteissa suppeampana kuin kansainvälisellä tutkimuskentällä, on Mertalan (2018, 109) mukaan hyvä huomata, että monilukutaito on täysin mahdollista yhdistää opetuksen laajempiin tavoitteisiin ja arvoihin. Esimerkiksi oppilaiden toimijuuteen, identiteettiin ja moninaisuuteen liittyvät näkökulmat ovat liitettävissä kaikkiin perusopetuksen oppiaineisiin. Mertalan mukaan monilukutaidon sosiokulttuuriset ja poliittiset ulottuvuudet voisivatkin luonnollisesti yhdistyä osa-alueista kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueisiin (Mertala 2018, 110). Sosiokulttuuristen taustojen huomioimista korostetaan myös monilukutaidon pedagogiikan tavoitteissa (Kupiainen 2016). Tämän lisäksi monikielisyyden näkökulman voidaan nähdä olevan erityisen keskeinen nimenomaan vieraiden kielten opetuksessa (katso esim. Harju-Autti ym. 2024). Voidaankin todeta, että vaikka monilukutaidon kuvaus OPSissa on suppeampi kuin termin kansainvälinen määritelmä, tukee OPS kokonaisuudessaan monilukutaidon laajempaa huomioimista.

Monilukutaito vieraan kielen opetuksessa

Vieraan kielen opetuksessa huomio on viime vuosikymmeninä siirtynyt kielen rakenteista kohti kommunikaatiota, mutta usein tämä on tarkoittanut ennen kaikkea suullisen kommunikaation painottamista (Allen & Paesani 2010). Nykymaailmassa toimiminen vaatii kuitenkin moninaista ja multimodaalista näkökulmaa kommunikointiin. Vieraiden kielten opetuksessa painottuvat kuitenkin kommunikatiivisten harjoitusten ohella edelleen painetun oppikirjan ja mekaanisten harjoitusten käyttö sekä ymmärtämisen harjoittaminen (Mäkipää ym. 2024), vaikka arjen kommunikaatiossa tarvitaan myös ymmärrystä monikielisissä ja moninaisissa ympäristöissä toimimisesta, erilaisten tekstien tuottamisesta ja lukemisesta sekä tiedon kriittisestä rakentumisesta ja tarkastelusta.

Koska vieraiden kielten opetus on aiemmin alkanut myöhemmin, on voitu ajatella, että esimerkiksi lukemisen ja kirjoittamisen taito tai kriittisen lukemisen taidot siirtyisivät äidinkielestä vieraaseen kieleen, eikä näitä taitoja ole varsinaisesti ollut tarpeen opettaa vieraassa kielessä. Kun vieraan kielen opetus aloitetaan ensimmäiseltä luokalta, emme voi olettaa tällaista siirtymää tapahtuvan, vaan äidinkielen ja vieraan kielen taitojen kehittyminen tapahtuu yhtä aikaa. Tämän lisäksi huoli lukutaidon haasteista velvoittaa tukemaan monilukutaidon kehitystä kaikissa oppiaineissa.

Monilukutaito ei OPSin painotuksista huolimatta ole kovin vahvasti näkyvissä vieraiden kielten opetuksessa tai oppimateriaaleissa varsinkaan varhaisen kieltenoppimisen osalta. Kansainvälisessä tutkimuksessa monilukutaidon näkökulma näkyy jossain määrin vieraan kielen oppimisen tutkimuksissa, mutta usein kokeilut ja tutkimukset ovat koskeneet nuoria tai aikuisia kielenoppijoita, vaikka keskiössä

olisikin ollut alkeisopetus. Tavoitteina näissä tutkimuksissa on mainittu tarve opettaa kieltä laajemmin, jottei opetus pohjautuisi perinteisesti vain sanojen taivutukseen tai kulttuurisiin yleistyksiin (esim. Allen & Paesani 2010). Monilukutaidon näkökulmat varhaisessa vieraan kielen opetuksen tutkimuksessa ovat tulleet esille lähinnä yksittäisten menetelmien kokeiluissa, kuten esim. multimodaalisen tarinankerronnan kautta (Maselotti 2021) tai yhdistämällä monilukutaito vieraan kielen ja sisältöoppiaineen opetusta integroivaan CLIL-opetukseen (Papadopoulos 2024).

Vaikka monilukutaidon näkökulmia ei olekaan juuri tutkittu varhaisen kielenoppimisen kontekstissa, voidaan monilukutaidolla kuitenkin yleisesti nähdä olevan monia etuja vieraan kielen oppimisessa. Rajendram (2015) tarkasteli useita monilukutaidon tutkimuksia vieraiden kielten oppimisen perspektiivistä ja löysi viisi näkökulmaa, jotka voivat hyödyttää oppimista: 1) oppijan toimijuus ja oman oppimisen omistajuus, 2) kieli- ja lukutaidon kehittyminen, 3) oppijoiden kielten, kulttuureiden ja identiteettien tukeminen, 4) oppijoiden sitoutuminen ja yhteistyö sekä 5) kriittinen lukutaito. Kaikki nämä näkökulmat ovat myös selkeästi tavoitteina esillä perusopetuksen OPSissa.

Varhainen kielenopetus ja -oppiminen

Ensimmäisen vieraan kielen tai toisen kotimaisen kielen opetus varhennettiin Suomen valtioneuvoston päätöksestä vuonna 2018 alkamaan kaikissa kouluissa ensimmäisellä luokalla ja varhaista kielenopetusta varten luokille 1–2 lisättiin kaksi vuosiviikkotuntia (Opetushallitus 2025). Viimeistään vuoden 2020 keväästä alkaen A1-kieltä on opiskeltu ensimmäiseltä luokalta lähtien. Aikaisemmin vieraan kielen opetus alkoi useimmiten vasta kolmannella luokalla, vaikkakin monissa ruotsinkielisissä kouluissa

suomea on opetettu ensimmäiseltä luokalta lähtien jo ennen varhennusta (Nummela & Westerholm 2020). Esimerkiksi vuonna 2015 noin joka viides, 2016 reilu kolmannes ja 2018 jo vajaat kaksi kolmasosaa ruotsinkielisten koulujen oppilaista aloitti suomen opinnot jo ensimmäisellä luokalla (Vipunen 2025a). Kielenopetuksen varhentamisen yhtenä toiveena oli oppilaiden kielivalintojen monipuolistaminen ja samalla Suomen kielivarannon vahvistaminen (Vaarala ym. 2021). Suomenkielisissä kouluissa A1-kieli on kuitenkin lähes poikkeuksetta englanti (Vipunen 2025b) ja ruotsinkielisissä kouluissa useimmiten suomi.

Skinnari ja Sjöberg (2018) tiivistävät katsoksessaan varhaisen kielenoppimisen ja -opettamisen aikaisempia tutkimustuloksia. Varhaisen kielenoppimisen hyödyistä Skinnari ja Sjöberg nostavat esille muun muassa mahdollisuuden pidempikestoiseen opiskeluun, mikä voi edistää kielenoppimistuloksia. Tuloksekas varhainen kielenopetus edellyttää kuitenkin muutakin kuin aikaistamista. Tärkeitä tekijöitä ovat ikätasoiset tavoitteet ja opetusmenetelmät, runsas altistus kielelle, oppilaiden aktiivisen kielenkäytön tukeminen sekä laadukas opetus, joka ylläpitää motivaatiota ja luo jatkumon koulutustasolta toiselle (Skinnari & Sjöberg 2018, 14–18).

Monet edellä mainituista näkökulmista heijastuvat myös OPSissa (Opetushallitus 2019, 28–29), jossa vuosiluokkien 1–2 A1-kielenopetuksen tavoitteissa korostuvat myönteisen asenteen, kiinnostuksen ja uteliaisuuden herättäminen kieliin ja kulttuureihin, luottamuksen luominen omaan kielitaitoon ja kielen oppimiseen sekä rohkeuden kasvattaminen uuden kielen käyttöön. Työtavoissa ja oppimisympäristöissä nostetaan esiin monipuoliset oppimisen keinot ja toiminnalliset, vaihtelevat työtavat sekä korostetaan sisällön ikätasoisuutta ja oppilai-

den kehitysvaiheen huomioimista. Myös monilukutaito mainitaan OPSissa varhaisen vieraan kielen oppimisympäristöjen yhteydessä. Oppimisympäristöjen halutaan tukevan ”oppilaiden monilukutaidon kehittymistä hyödyntämällä opetuksessa esimerkiksi kuvia, liikettä, ääntä ja erilaisia didaktisia välineitä” (Opetushallitus 2019, 29).

MultiELL-hankkeesta

Suomen Akatemian rahoittama *Monilukutaito varhaista kielenopetusta uudistamassa* (MultiELL) -hanke alkoi Jyväskylän yliopistossa syksyllä 2024 ja jatkuu syksyyn 2028 asti. Monilukutaito on tuore lähestymistapa vieraiden kielten opetuksen ja oppimisen tutkimukseen, mikä lisää hankkeen tieteellistä kiinnostavuutta. Hankkeella on yhteiskunnallista ja koulutuspoliittista merkitystä, koska sen tavoitteena on valitun näkökulman kautta vahvistaa lukutaidon kokonaisvaltaista kehittämistä koulussa eri kieliaineiden välillä. Tällä tavoitteella vastataan lisääntyneeseen huoleen luku- ja kirjoitustaidon selkeästä heikkenemisestä ja eriytymisestä, mikä käy ilmi esimerkiksi viimeisimmistä PISA-tuloksista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023).

Hanke toteutetaan perusopetuksen luokilla 1–2, jolloin lapsi aloittaa koulunkäynnin ja kohtaa koulun tekstimaailman. Kun kielenopetus varhennettiin alkamaan jo ensimmäiseltä luokalta, loi se samalla Suomen kouluihin kaikkia oppilaita koskevan uudenlaisen tilanteen, jossa koulun opetuskielen taitojen jatkuva kehittäminen ja uuden kielen oppiminen yhdistyvät ainutlaatuisella tavalla. Koulun tekstimaailma sisältää tällöin koulun opetuskielen lisäksi uuden kieliresurssin, jonka kouluun tulon yhteydessä käyttöön otettava lisäkieli tarjoaa. Tämän lisäksi koulun opetuskieli on myös osalle lapsista uusi tai uudehko kieliresurssi. Moni-

lukutaidon käsite on oiva näkökulma lähestyä tätä tilannetta, ja siksi MultiELL-hankkeessa selvitetään varhaisen kielenopetuksen opettajien ja oppilaiden käsityksiä monilukutaidosta sekä sitä, miten nämä käsitykset heijastuvat kielenopetus- ja oppimiskäytäntöihin. Näin saadaan syvällisempi ymmärrys varhaisen kielenopetuksen roolista ja potentiaalista lukutaidon kokonaisvaltaisessa kehittämisessä koulussa.

Suomenkielisissä kouluissa tutkimuksen kontekstina on luokkien 1–2 englanninopetus ja ruotsinkielisissä kouluissa tutkitaan suomen kielen opetusta samoilla luokka-asteilla. Opettajien ja pienten oppilaiden monilukutaitoon liittyviä käsityksiä lähestytään visuaalisten tutkimusmenetelmien avulla, jolloin tutkimukseen osallistujat saavat ilmaista itseään muun muassa piirtämällä, tekemällä kollaaseja ja ottamalla valokuvia. Lisäksi tutkimustiimiin kuuluu livekuvittaja, joka piirtää havaintojaan kielenopetuksen tunnilla samalla, kun muut tutkijat tekevät kirjallisia muistiinpanoja havainnointilomakkeisiin.

Muutaman vuoden takaisessa varhaisen kielenopetuksen selvityksessä (Mård-Miettinen ym. 2021) havaittiin, että opetuksessa käytetään vaihtelevia työtapoja ja pitkälti muita oppimateriaaleja kuin oppikirjaa. Vähäinen oppikirjan käyttö saattaa haastaa opettajia ja oppijoita opetuksen käytänteissä. Toisaalta uskomme myös, että tämä haastaa ajattelemaan kielestä ja kielenoppimisesta uudella tavalla ja mahdollistaa monipuolisia tapoja toteuttaa esimerkiksi opetussuunnitelman perusteissa eriteltyjä monilukutaidon periaatteita. Hankkeellamme toivommeikin voivamme tuoda uusia näkökulmia ja ideoita sekä varhaisen kielenopetuksen että monilukutaidon kentälle.

Ota MultiELL-hanke seurantaan osoitteessa: www.jyu.fi/hankkeet/multiell

Lähteitä

- Allen, H. & Paesani, K. 2010. Exploring the feasibility of a pedagogy of multiliteracies in introductory foreign language courses. *L2 Journal* 2, 119–142. <https://doi.org/10.5070/L2219064>
- Cope, B. & Kalantzis, M. 2009. Multiliteracies: New literacies, new learning. *Pedagogies* 4(3), 164–195. <https://doi.org/10.1080/15544800903076044>
- Harju-Autti, R., Lahti, L., Luodonpää-Manni, M. & Roiha, A. 2024. Kohti kielellisen moninaisuuden huomioimista vieraiden kielten opetuksessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 15(4). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2024/kohti-kielellisen-moninaisuuden-huomioimista-vieraiden-kielten-opetuksessa>
- Kupiainen, R. 2016. Monilukutaidon pedagogiikka ja sosiaalinen diversiteetti. Teoksessa K. Leino & O. Kallionpää (toim.) *Monilukutaitoa digiaikaan – lukemisen ja kirjoittamisen uudet haasteet ja mahdollisuudet*. Äidinkielen opettajain liitto, 27–34.
- Mertala, P. 2018. Lost in translation? Huomioita suomalaisten opetussuunnitelmien monilukutaito-käsitteen tutkimuksellisista ja pedagogisista haasteista. *Media & viestintä* 41(1), 107–116. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/69921>
- Märd-Miettinen, K., Huhta, A., Reini, A. & Stylman, A. 2021. A1-Englanti suomenkielisen perusopetuksen vuosiluokilla 1–6. Oppilaiden, opettajien ja huoltajien näkökulmia. Opetushallitus. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/a1-englanti-suomenkielisen-perusopetuksen-vuosiluokilla-1-6>
- Mäkipää, T., Hahl, K., Luodonpää-Manni, M. K. & Lahti, L. 2024. Teaching strategies and materials in foreign language teaching in Finland: Focus on basic and upper secondary education. *The Nordic Journal of Language Teaching and Learning* 12(1), 106–134. <https://doi.org/10.46364/njtl.v12i1.1235>
- Nummela, Y. & Westerholm, A. 2020. "Det är bra att börja i tid" – Undervisning i finska i de svenskspråkiga skolorna. Utbildningsstyrelsens rapporter och utredningar 2020:5. Utbildningsstyrelsen. <https://www.oph.fi/sv/statistik-och-publikationer/publikationer/det-ar-bra-att-borja-i-tid-undervisningen-i-finska-i-de>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023. PISA 2022: Osaaminen heikentynyt Suomessa ja lähes kaikissa muissa OECD –maissa. Saatavissa: <https://okm.fi/-/pisa-2022-osaaminen-heikentynyt-suomessa-ja-lahes-kaikissa-muissa-oecd-maissa> [Viitauspäivä 31.1.2025.]
- Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus.
- Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Opetushallitus.
- Opetushallitus 2019. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 muutokset ja täydennykset koskien A1-kielen opetusta vuosiluokilla 1–2. Opetushallitus.
- Opetushallitus 2025. A1-kielen opetus luokilla 1–2. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/a1-kielen-opetus-luokilla-1-2> [Viitauspäivä: 17.1.2025]
- Peltoniemi, A. & Hansell, K. 2021. A1-finska i den svenskspråkiga grundläggande utbildningen i årskurserna 1–2. Utbildningsstyrelsen. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/A1-finska_i_den_svensksprakiga_grundlaggande_utbildningen_i_arskurserna_1%E2%80%932_0.pdf
- Skinari, K., & Sjöberg, S. 2018. Varhaista kieltenopetusta kaikille: Selvitys varhaisen ja vapaaehtoisen kieltenopetuksen tilasta sekä toteuttamisen edellytyksistä kunnissa. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/59449>
- The New London Group 1996. A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures. *Harvard Educational Review* 66(1), 60–93.
- Vaarala, H., Riuttanen, S., Kyckling, E. & Karppinen, S. 2021. Kieli-varanto. Nyt! Monikielisyys vahvuudeksi –selvityksen (2017) seuranta. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/74416>
- Vipunen 2025a. 1–6 luokkien A-kielivalinnat luokittain. Ainevalinnat 2000–2019. Opetushallinnon tilastopalvelu. Excel Web Access - /fi-fi/Raportit/Perusopetus - ainevalinnat - A-kieli - 1-6 luokittain - koulutuksen järjestäjä.xlsb
- Vipunen 2025b. Perusopetuksen kielivalinnat. A1-kieli. Opetushallinnon tilastopalvelu. Excel Web Access - /fi-fi/Raportit/Perusopetus - ainevalinnat - kielet.xlsb